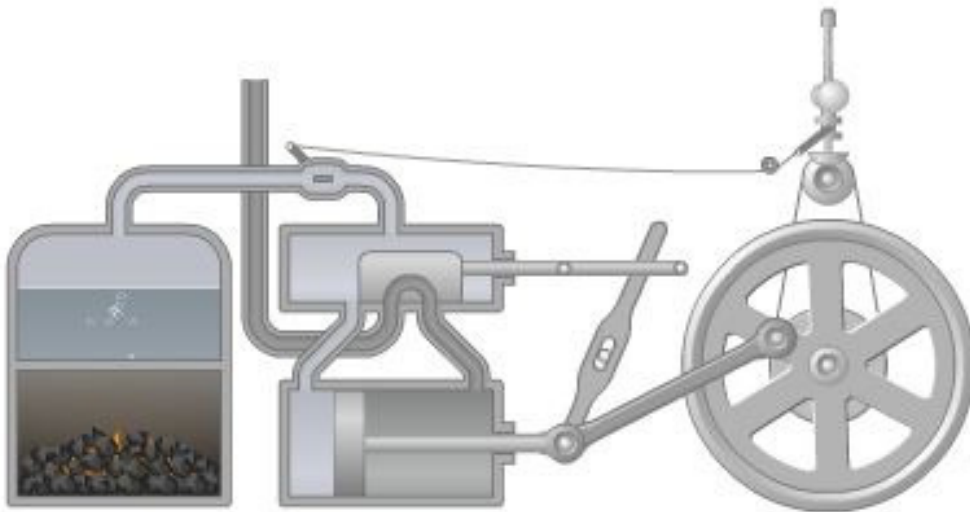

Parní stroj, úžasné síly zdroj

aneb (nejen)
Termodynamika

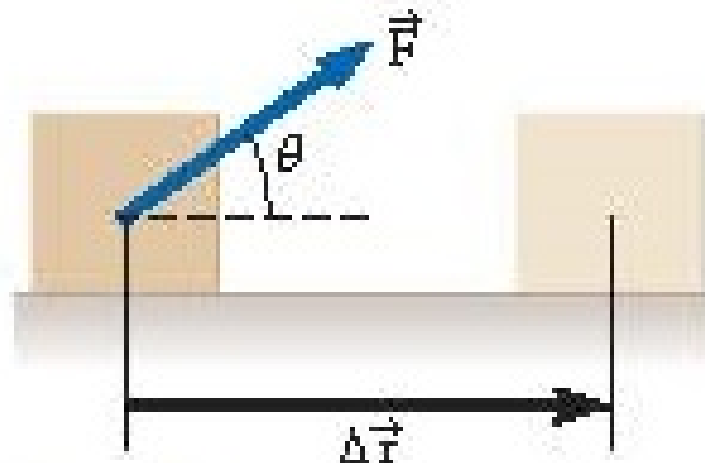
II

Energie podle Wikipedie

- **Energie** je skalární fyzikální veličina, která popisuje schopnost hmoty (látky nebo pole) konat práci. Může se měnit z jednoho druhu na jiný, nelze ji vytvořit ani zničit.

Definice práce

$$W = F \cos \theta \Delta r$$

K **mechanické** práci přispívá jen síla ve směru pohybu

Když stojím s batohem na zádech, nekonám mechanickou práci

Ve svalech probíhají procesy, které udržují svaly napnuté a které spotřebovávají energii

Potenciální energie

- změna **potenciální energie** = práce vykonaná proti působení konzervativní síly (např. gravitační)
- lze měřit změnu, závisí na počáteční a konečné poloze tělesa, nikoli na cestě
- **referenčnímu bodu** se připíše hodnota U_0 definicí, pro ostatním se určí definicí
- **konzervativní síly**: lze zavést potenciální energii, např. gravitace, elektrická síla
- **nekonzervativní síly**: ostatní, např. tření

Zákon zachování mechanické energie (ZZME)

- **kinetická energie** $mv^2/2$
- ZZME plyne z Newtonových zákonů
- **kinetická energie + potenciální energie = konstanta** (ta závisí na počáteční podmínce)
- místo konstanty může být energie dodaná/odebraná tělesu (systému)

Příklady potenciální energie

- energie v polích konzervativních sil (gravitační pole, pole elektrických nábojů, stlačená pružina, ...)
- energie chemických vazeb
 - (energie molekuly - energie izolovaných atomů)
- vazebná energie atomových jader
 - $[M_J c^2 - (n_p m_p + n_n m_n) c^2] =$
 - $[(M_J - n_p m_p - n_n m_n) c^2]$

Vnitřní energie látky kinetického původu

- vzájemný pohyb atomů a molekul v plynech a kapalinách
- rotace atomů a molekul v plynech a kapalinách
- kmity atomů v molekulách a pevných látkách
- její změna souvisí s měrným teplem (teplo potřebné na ohřátí látky o 1 K)

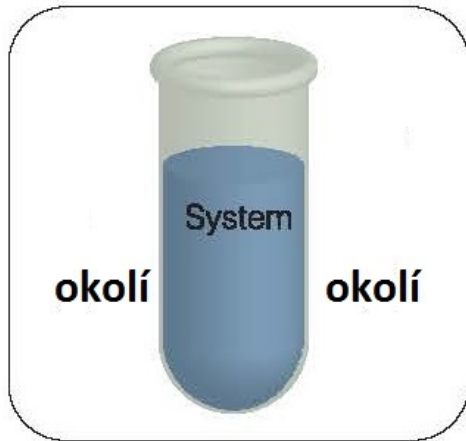
Formy energie

- mechanická energie
- potenciální energie
- elektrická práce (přenos nábojů)
- vazebná energie molekul, atomových jader
- energie světla (energie fotonu = hf)
- teplo
- a mnoho dalších ...

Vnitřní energie systému

- součet množství energie v jejích jednotlivých formách

System a okolí

System může být:

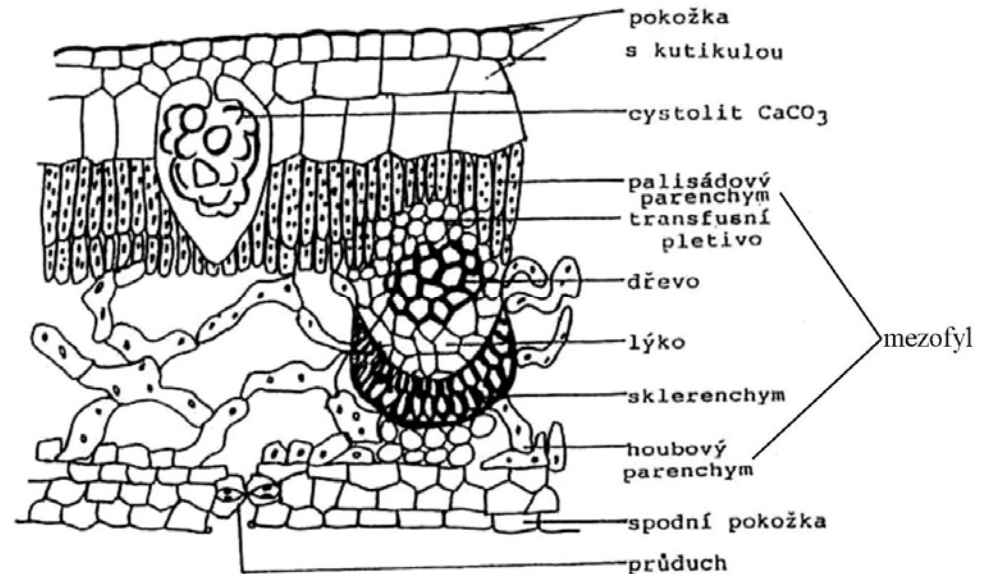
- otevřený (hrnek)
- uzavřený (konvice)
- izolovaný (termoska)

Hranice systému jsou někdy:

- jasné – stěny termosky
- méně jasné – hladina kapaliny
- nejasné – list stromu (dýchací otvory, prostory mezi buňkami)

Je nádoba součástí systému ?

Příčný řez listem fíkovníku pryžodárného (*Ficus elastica*)

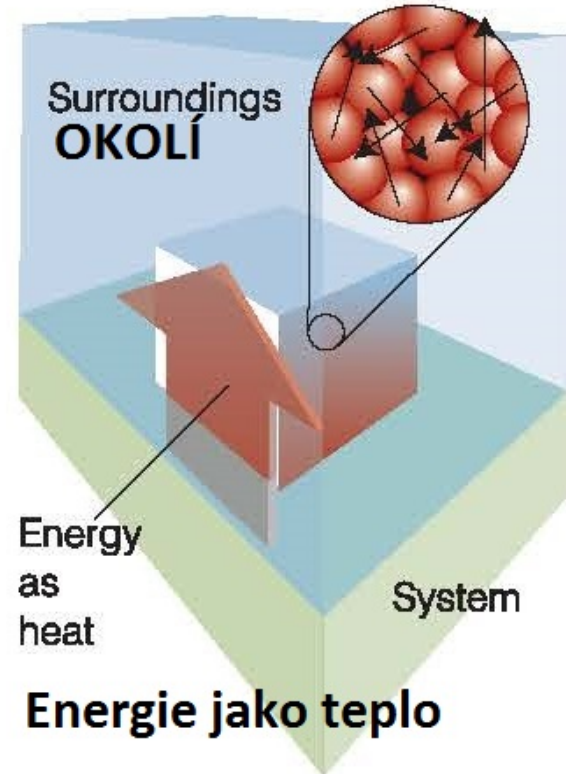
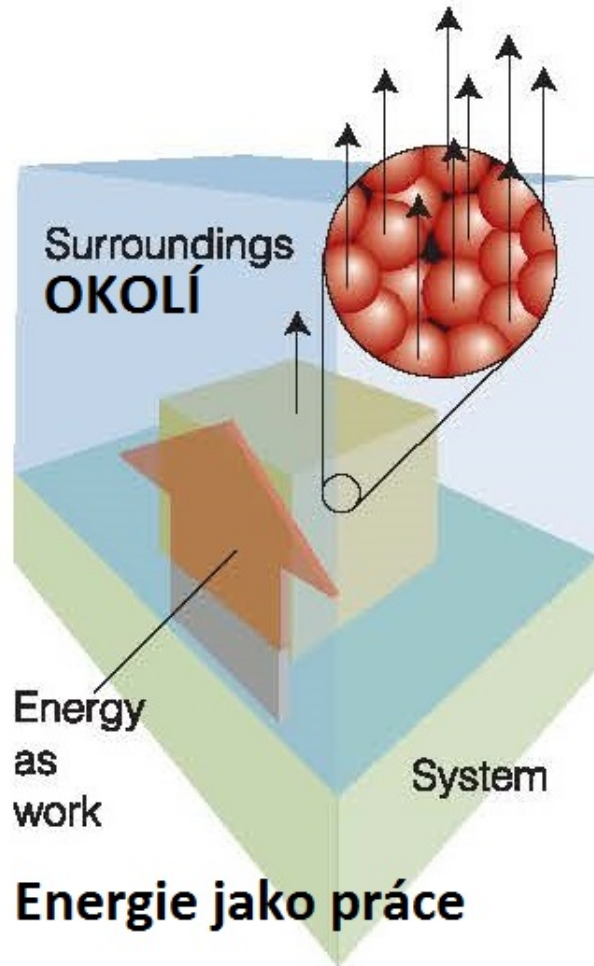

kolaterální uzavřené svazky cévní

Stav systému

- je určen řadou parametrů = **stavových veličin**:
složení, množství, objem, teplota, tlak, náboj, ...
- tyto parametry nejsou nezávislé, ale jsou
svázány stavovými rovnicemi
příklad pro ideální plyn: $pV = nRT$,
 $R=8,31 \text{ J}/(\text{mol K})$ univerzální plynová konstanta
- vnitřní energie je stavová veličina

Výměna energie ve formě práce a tepla

1. hlavní věta termodynamiky

- $dU = \delta Q + \delta W$
 dU změna vnitřní energie
 δQ kousek tepla
 δW kousek práce
- je to zákon zachování energie

Mikrostav a makrostav

MIKROSTAV	MAKROSTAV
RRRR	0 L
LRRR	1 L
RLRR	
RRLR	
RRRL	
RRLl	2 L
RLRl	
RLLR	
LRRL	
LRLR	
LLRR	
RLLl	3 L
LRLl	
LLRl	
LLLR	
LLLL	4 L

Kombinatorika

- kolika způsoby mohu setřídít **n** karet

$$n \cdot (n-1) \cdot (n-2) \dots 2 \cdot 1 = n!$$

$$32! = 263 \cdot 10^{33} =$$

$$= 263\,000\,000\,000\,000\,000\,000\,000\,000\,000\,000\,000\,000\,000\,000\,000\,000$$

- Kolika způsoby vylosuji **r** karet z balíčku s **n** kartami

$$nCr = \frac{n!}{(n-r)! r!}$$

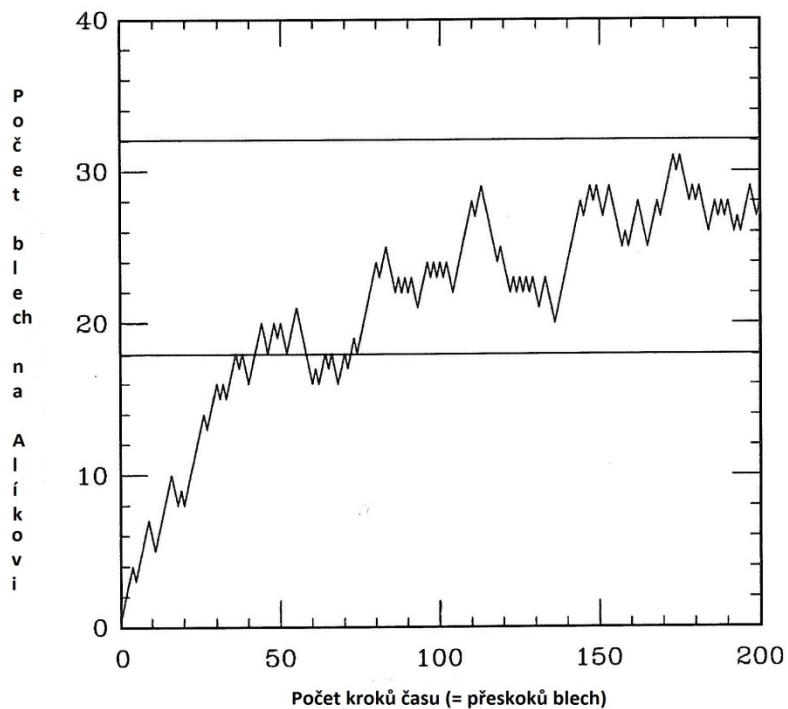
$$49 C 7 = 85\,900\,584$$

$$49 C 9 = 2\,054\,455\,634$$

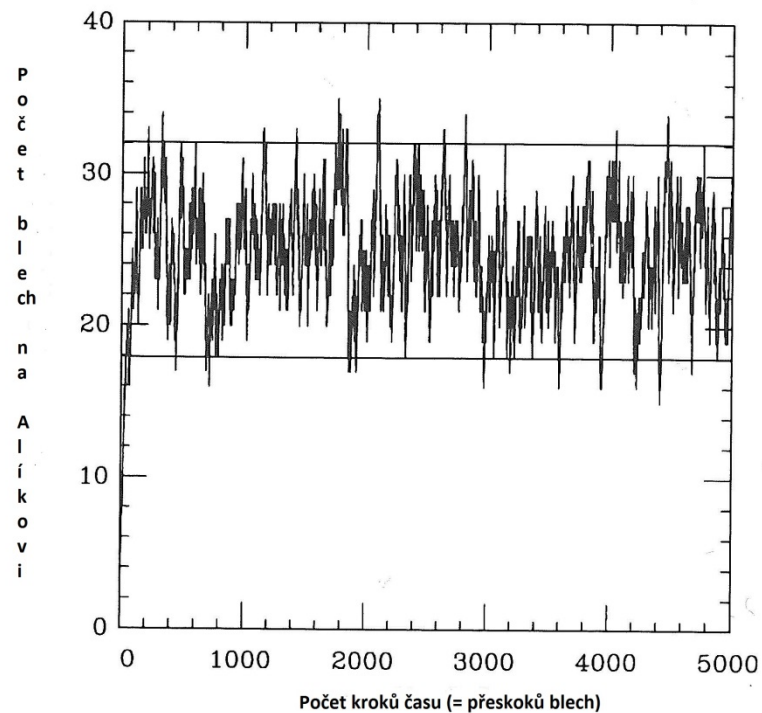
$$50 C 25 = 126\,410\,606\,437\,752$$

Blechy podle manželů Ehrenfestových

Začátek (Alík je odblešený)

Po nějaké době

N blech

- při větším počtu blech, lze považovat N za sudé číslo
- průměrně je na Alíkovi $N/2$ blech
- ve více než 95% případů je na Alíkovi $N/2 \pm \sqrt{N}$ blech
- pro $N=50$ je to 18 až 32,
pro $N=100$ je to 40 až 60

Molekuly v 1 litru vzduchu

- počet molekul vzduchu v 1 litru je $2,7 \cdot 10^{22}$
- nádobu o objemu 1 litr rozdělím myšlenkově na dvě stejné části, v každé je v průměru $1,35 \cdot 10^{22} \pm 1,16 \cdot 10^{11}$ molekul
- S rostoucím počtem molekul jsou fluktuace stále méně významné $\frac{N}{\sqrt{N}} \rightarrow 0$

0. hlavní věta termodynamiky

- Libovolný izolovaný systém se po určité době dostane do rovnováhy a už z ní nevyjde
- Jsou-li systémy A a B vzájemně v rovnováze a současně systémy B a C jsou vzájemně v rovnováze, pak jsou i systémy A a C vzájemně v rovnováze

Entropie

- statistická definice: $S = k \ln(W)$
 $k = 1,38 \cdot 10^{-23} \text{ J/K}$ Boltzmannova konstanta
- W počet mikrostavů
- funkce přirozený logaritmus:
 $\ln(10^n) = n \ln(10) = n \cdot 2,30259$
 $\ln(ab) = \ln(a) + \ln(b)$
- termodynamická definice: $dS = \frac{\delta Q}{T}$
Sem zadejte rovnici.

2. hlavní věta termodynamická

- Clausius: Je nemožné cyklickým procesem přenášet teplo z chladnějšího tělesa na teplejší, aniž se přitom změní jisté množství práce na teplo
- nelze mít stroj se účinností 100%
- při cyklických termodynamických dějích entropie neklesá

Gibbsův potenciál

- $G = U + pV - TS$
- při konstantní teplotě a tlaku: $dG = -T dS$

Ekvipartiční teorém

- v rovnováze připadá na kvadratický stupeň volnosti energie $kT/2$
 $k = 1,38 \cdot 10^{-23} \text{ J/K}$
- kinetická energie jedné molekuly
 $mv^2/2 = m (v_x^2 + v_y^2 + v_z^2) / 2 = 3 kT/2$

Ergodická hypotéza

- středování přes stavy dá stejný výsledek jako středování přes čas

Manželé Ehrenfestovi

Paul
1880 - 1933

Taťána Alexejevna
1876 - 1964

Funkční model parního stroje

- <http://www.parnistroj.czweb.org/schema.html>

Literatura

- Štoll: Dějiny fyziky, Prometheus, Praha 2009
- Atkins: Galileo's Finger, Oxford University Press, Oxford 2003
- Atkins: Čtyři zákony, které řídí vesmír, Academia, Praha 2012
- Atkins, de Paula: Physical Chemistry for the Life Sciences, 2.ed., W. H. Freeman and Company, New York, 2011

Počty a hmotnosti částic

- 1 mol má tolik částic jako je atomů ve 12 g uhlíku izotopu C^{12} (izotop má v jádře 6 protonů a 6 neutronů)
- Avogadrovo číslo $N_A = 6,022 \cdot 10^{23}$
- hmotnost atomu vodíku $1,67 \cdot 10^{-27}$ kg
- hmotnost atomu uhlíku $1,99 \cdot 10^{-26}$ kg
- objem 1 molu vzduchu je 22,4 litru
- počet molekul vzduchu v 1 litru je $2,69 \cdot 10^{22}$